

Výhodnostní doložka, oblíbená zvláště od Cobdenovy anglicko-francouzské smlouvy z r. 1860, v periodě liberálních obchodních smluv let 1860, působí ve směru *liberálním*, zevšeobecňujíc rychle celní výhody, kterémukoli státu nějakou smlouvou poskytnuté, beze vsí vzájemné další koncese všem jiným státům, s nimiž byla dříve či později uzavřena, a zmnohonásobňujíc účinky každé celní výhody pro výrobu domácí, prolamuje takto mnohonásobně platnost tarifu autonomního. Svoji automaticností výhodnostní doložka ztenčuje hodnotu celních ústupků pro každého nového kontrahenta tím, že je činí současně přístupnými také četným jiným státům*), a vylučuje nebo ztěžuje individuální úpravu obchodních styků právě mezi státy v určitém směru nejvíce interesovanými, protože při každém jednání o tarifní slevu a pod. výhodu dlužno hleděti i k eventuelní soutěži třetích států, které by se následkem výhodnostní doložky ještě intenzivněji staly účastnými ujednaných koncesí.

Praktická potřeba vynutila si tudíž v používání bezpodmínečné výhodnostní klausule jistá obmezení a výjimky, jako na př. reciproční klausule, úlevy v pohraničním styku, opatření veterinární a preferenční výhrady pro určité země nebo zámořské osady, a využitkování celních slev třetími státy brání se obsáhlou specialisací a přesným popisem zboží v tarifech a smlouvách celních.

§ 32. Výjimky z výhodnostní doložky v obchodních smlouvách, zásada reciprocity a zásada preference.

I. Výhodnostní doložka bývá obecně chápána jakožto prostě a bezvýjimečně *bezpodmínečná* a *neobmezená*: wszeliké výhody, jichž by jeden či druhý kontrahent poskytl v přítomnosti či budoucnosti kterémukoli státu třetímu, připadnou ihned a bez výhrady, automaticky a bez jakýchkoliv nových vyjednávaní druhému kontrahentovi. »Toute faveur, toute immunité, toute reduction du tarif des droits d'entrée et de sortie que l'une des Hautes Parties contractantes accordera à une tière

---

*) Statistika prokázala, že prospěchů ze snížení celních sazeb nenabývá vždy stát, který za ně přinesl v obchodní smlouvě obětí, nýbrž často některý třetí stát, zcela bez protídávky (ze snížení rak.-uh. cla na datle r. 1891 ve smlouvě s Itálií měl prospěch Egypt, z cel na bavlněnou přízi ve smlouvě rak.-švýcarské nikoliv Švýcarsko, nýbrž Anglie a pod.).

Puissance, sera immédiatement et sans condition étendue à l'autre» (smlouva celního spolku s Belgií z 22. května 1865).*)

Druhy se však největší výhody neposkytují druhému kontrahentu prostě beze všeho, nýbrž výhody, které se po uzavření smlouvy o nejvyšších výhodách s jedním státem poskytnou státu třetímu, čtvrtému, pátému atd., připadají onomu druhému státu kontrahujícímu teprv tehdy, odhodlá-li se i on k novým koncesím, které se pokládají za rovny koncesím onoho státu třetího, čtvrtého, pátého. Dodatečné výhody musí tedy býti vykoupeny dodatečnými koncesemi, »největší výhody« se »nerozplývávají« jako při všeobecné výhodnostní doložce a je možno rozdílné posuzování (diferencování) třetích států. To jest t. zv. z á s a d a r e c i p r o c i t y neboli z á s a d a p o d m í n ě n ý c h n e j v ý š š í c h v ý h o d.

I tato zásada byla svého času liberálním pokrokem proti dobám dřívějším. V typických tarifních smlouvách merkantilismu stojí proti každé koncesi vzájemná koncese. Protože však každý kontrahent mohl později kterémukoliv jinému státu za další koncese poskytnouti koncesi ještě větších a tím prvního kontrahenta přimět k novým ústupkům, počaly od konce 18. stol. nejprve Spojené státy severoamerické svým smlouvám připojovati t. zv. k l a u s u l i r e c i p r o č n í; každý z obou kontrahentů sliboval, že poskytne druhému každou výhodu za touž cenu, za kterou ji vyhradí některému státu třetímu. Protože však málokdy může některý stát právě touž vzájemnou koncesi nabídnouti, jaké poskytl stát jiný, bývala reciproční klausule vždy zdrojem sporů. Nicméně přiznávala se k tomuto systému Evropa v době předliberální (1830—1860), a zásada podmíněných výhod opakovala se po desetiletí ustavičně v nejhlavnějších obchodních smlouvách, zvl. ohledně provozování obchodu a plavby, aby se cizina donutila k odstranění pout obchodu a dopravy.**)

*) Bezpodmínečná klausule poskytuje se vždy ve zvláštním článku obchodních smluv pro přívoz a cla dovozní.

**) Na př. odstraní-li státy A a B navzájem dosavadní přednost domácí plavby, mohl by za platnosti bezpodmínečných největších výhod stát C na základě výhodnostní smlouvy s A a B svými loďmi volně v A i B plavbu provozovati a sám se proti oběma uzavíratí. Správná je tedy zde reciprocita: připustí-li také C loď státu A a B jako své vlastní.

Uzavře-li pak na př. C s A smlouvu nejen o rovnosti lodí A se svými (C) ve vlastní mořské plavbě (zahnaniční tržbě), nýbrž i o připuštění jich

Dnes jest hlavním jeho representantem Americká Unie, kde se pro každou jednotlivou zemi rozhodnutím presidenta republiky určuje, zda celní tarif, dle něhož dotyčný stát posuzuje americké výrobky, může platiti za rovnocennou (reciprocal and equivalent) koncesi minimálnímu tarifu americkému (v pravdě vysoce ochranářskému).

Pro tarifní smlouvy a obsáhlejší celní ústupky se podmíněné největší výhody nehodí.

Ve starších smlouvách bývaly podmíněné klausule pro obchod a plavbu a bezpodmínečné pro dovoz zboží a cla vždy výslovně vedle sebe.

II. Bezpodmínečná výhodnostní doložka hodila se dobře prostším a mezinárodně stejnoměrnějším celním útvarům minulým, méně již moderní tarifní politice smluvní. Zavádějí se tudíž leckteré odchylky a výjimky z platnosti největších výhod:

1. Při mezistátních účelových svazech mohou si súčasťně státy navzájem zaručiti výhody jiným odepřené; tak na př. v cukerní konvenci bruselské z 3. března 1902 zavázaly se státy připustiti vzájemně cukr za nejnižší sazbu svého dovozního tarifu a uložití zvláštní clo na cukr ze států pro výrobu nebo vývoz prémie poskytujících*).

2. Sdruží-li se sousedící státy teritoriálně ke všeobecnému snížení nebo zrušení cla (celní jednoty), neplatí toto snížení pro ostatní cizinu; připouští se tedy diferencování cizích zemí ostatních i při zásadním zachování soustavy největších výhod. Bývá to formulováno i jako »závazky«, které by jednomu z kontrahentů byly uloženy ustanoveními již uzavřené nebo snad pro budoucnost zamýšlené celní unie. Tak na př. svobodné státy středoaerické »nepokládajíce se

ke plavbě pobřežní, dosud jen domácím lodím vyhrazené, může také B pobřežní plavbu v C provozovati rovněž jen za poskytnutí reciprocity.

Pravidlem bylo požadovati recipročně touž výhodu, the same compensation, la même compensation, později alespoň protivýhodu »co možná rovnocennou (stejně účinnou)« nebo »přiměřené vyrovnání.«

*) Rusko po prvotním odporu uznalo v obchodní smlouvě s Německem z r. 1904 toto přírážkové clo s podmínkou, že platí jen pro cukr ke vnitřní spotřebě v Německu určený a jen do obnosu bruselskou komisí určeného a jen pokud bruselská konvence platí a Německo se jí účastní. Podobně dle rak.-uherské obchodní smlouvy s Portugalskem r. 1911 výhodnostní doložka n'empêchera cependant pas l'accomplissement des obligations imposées par les actes de Bruxelles relatifs au régime de sucre.

navzájem za cizí národy v nejpřísnějším smyslu slova«, vylučují z klausule největších výhod s jinými státy ony zvláštní výhody, které platí jen mezi státy středoamerickými, pokud tyto výhody odpírají se všem ostatním třetím státům, a zajistily si vzájemné celní výhody v neprospěch evropského obchodu v l. 1883 a 1893 i se státy jihoamerickými.*) Podobně přečasto u států evropských. Portugalsko vyjímá z platnosti výhodnostní doložky zvláštní výhody, které již propůjčilo nebo propůjčí Španělsku a Brazílii k usnadnění svého styku s těmito oběma zeměmi, Švédsko zvláštní výhody poskytnuté Norsku, Rusko dříve Švédsku-Norsku a přechodně i Prusku, Rakousko poskytovalo zvláštních výhod pod různými tituly státům balkánským i sekundogeniturám italským.

Po válce byly případy vzájemné preference ještě rozšířeny: t. zv. baltická klausule Litevska, Estonska a Lotyšska, možnost vzájemných přednostních úmluv celních mezi Československem, Rakouskem a Maďarskem dle smluv mírových, klausule výhrad ve smlouvách sovětského Ruska a Turecka pro součásti bývalé říše ruské či otomanské. Sem spadá též preferenční režim kolonií vůči zemím mateřským (v. dole).

Spatřujeme tudíž zhusta privilegování států, které se cítily vzájemně geograficky či ethnograficky, kmenově či politicky blíže spřízněny nebo spojeny, v celku však spíše (dle Wolfa) mezi státy latinskými než mezi germánskými, po případě jako přechod k užším útvarům hospodářsko-politickým.

Na podobné zvláštní výhody užšího svazu může činiti druhý (externí) kontrahent nároky teprv, když by tyto výhody byly mimo užší kruh účastníků poskytnuty některému třetímu státu externímu.

3. Po mezinárodní zvyklosti nespádají pod výhodnostní doložku výhody t. zv. malého styku pohraničního, řízení zušlechto-

*) Podobně Uruguay vylučuje z výhodnostní klausule ony zvláštní výhody, úlevy a výsady poskytované občanům nebo výrobkům Spojených Států brasílských a republik Argentiny a Paraguay. V Brazílii požívá dovoz Americké Unie od roku 1904 celní slevy (nyní 20%). Egypt vylučuje třetí státy ze zvláštních dohod, nebo obchodně politických opatření, týkajících se částí otomanské říše, Persie a Sudanu, holandské kolonie poskytují výjimečné výhody pro dovoz a vývoz «národům asijským», Kanada od r. 1898 Anglii (snížení cla nejprve o 12½% a postupně až ½, což mělo v zápětí dvanáctiletou celní válku kanadskoněmeckou) a Kanadě opět Americká Unie.

vací, vzájemné výhody v obchodním styku mateřských zemí s koloniemi, přípuštění k pobřežní plavbě (cabotage) a k rybářství ve vodách pobřežních.

§ 33. Smlouvy tarifní a tarif dvojité.

I. Také ve státech s tarifními smlouvami je tarifní dualismus: vyšší celní tarif autonomní proti státům, s nimiž není uzavřena smlouva obchodní, a nižší tarif konvenční proti všem státům smluvním (byť třebas i jen na podkladě nejvyšších výhod). Tento nižší celní tarif konvenční však vzchází teprv po zakončení tuzemského celního zákonodárství z dodatečných, někdy dlouhých a obtížných vyjednávání a konečné dohody tuzemské vlády s cizinou, kdežto při soustavě dvojitého tarifu, jak vyvinula se zejm. ve Francii, je tento minimální tarif právě tak jako onen vyšší tarif generální dán rovněž, a sice výlučně, jen vlastním tuzemským zákonodárstvím a současně s tarifem generálním.

Obě soustavy, tarifních smluv i tarifu dvojitého, mají své přednosti. Soustava tarifních smluv

dovoluje individuální posuzování jednotlivých zemí, zřetel ke zvláštnostem, přáním a potřebám každého jednotlivého národního hospodářství;

zajišťuje jistou stálost poměrů, která je žádoucí zvláště pro průmyslový export;

ponechává více volnosti vládě, aby dle dočasných poměrů a nepředvídatelných druhdy skutečností hospodářských sama (po vyslechnutí interesentů) určila potřebnou míru celních ústupků vůči druhému kontrahentovi, klade tedy větší váhu na docílení dohod celních, vylučuje však fakticky parlament z vlivu na sjednání dohod obchodních. Tarifní smlouvy sjednané oboustrannými vládními plnomocníky může totiž parlament vnitřně nepřipravený již jen jakožto hotový celek buď přijmouti nebo zamítnouti, zamítnutí pak, kdyby parlament s nimi nesouhlasil, je velmi neschůdné, ježto by mohlo způsobiti i nesnáze politické.

Naproti tomu francouzská soustava »autonomního dvojitého tarifu«

předem přesně ohraničuje a zúžuje okruh ústupků, jež lze vůbec učiniti celní cizině, zabezpečuje tudíž ochránářské snahy tuzemské mnohem účinněji před překvapujícími obraty liberálními, příkládá tedy menší význam sjednáním dohod se státy třetími,